

ΑΝΤΙΣΤΗ ΒΙΒΛΙΟΜΑΝΙΕΣ ΚΑΘΩΣ ΒΕΛΛΑΓΟΝΙΚΗ

TIMMY ENTREN

TO NOHMA THE EAEYGEPIAS
KAI OI EAAHNEE

ΕΤΥΛΑΝΗ ΕΠΦΟΡΥΦ — ΚΟΥΒΛΟΥ

ΕΑΝΤΥΠΩΝΕ ΑΥΤΗ ΔΟΥ ΕΒΕΝΟΜΗΚΕ ΤΗΝ ΔΟΥΜΑΠΟΥ ΟΥ
ΕΤΕΝ ΑΝΘΩΤΑ ΤΕΛΕΤΗ ΤΗΕ ΚΟΛΑΡΕ

ΒΕΛΛΑΓΟΝΙΚΗ 1988

Πανεπιστημιαγώτατε,
Κύριοι Καθηγητές,
Αγαπητοί Συνάδελφοι,
Αγαπητοί Φοιτητές και Φοιτήτριες,
Κυρίες και Κύριοι,

Έχει λεχθεί ότι οι λαοί διατηρούν συνήθως την παράδοσή τους ή με την καλλιέργεια ή με το έθιστο¹.

Μ' αυτό το πνεύμα και οι επέταροι των εθνικών εορταστικών γεγονότων έχουν το νόημα της καλλιέργειας των ιδανικών ενός λαού, ιδανικών που πλάθονται ανάλογα με την ψυχική και πνευματική του ιδιοσυμφορία.

Έτσι κι εμείς σήμερα βρισκόμαστε εδώ για να τιμήσουμε αυτούς που θυσιάστηκαν και μας παρέδωκαν την ελευθερία, με την ιερή υποχρέωση να τη διαφυλάξουμε και, με τη σειρά μας, να την παραδώσουμε από γενιά σε γενιά σαν ιερή παρακαταθήκη.

«Οι μέλλουσινες γενεές» γράφει ο Καζαντζάκης «θα σαλεύουν μέσα στον αβύθσιο καιρό μακριά από σένα ζουν, εντάγουν και θέλουν μέσα στα νεφρά και στην καρδιά σου»².

Η Ελευθερία σε όλες τις μορφές της είναι κάτι το ιερό. Αυτό το μαρτυρεί και η ίδια η παραγωγή της λέξης. Προέρχεται από τον τύπο ελεύω του ρήματος έρχομαι και τη λέξη ιερό. Άρα σημαίνει: πορεύομαι προς ιερό.

Γι' αυτό και η λέξη ελευθερία δηλώνει κάτι το σημαντικό και ευγενές. «Η ουσία της ελευθερίας έγκειται στην υπέρνίκηση της αυθαιρεσίας και της τόσεως του ανθρώπου να μη περιορίση τον εαυτό του. Ο περιορισμός της ίδιας της αυθαιρεσίας ανήγει το δρόμο προς την αναγκαιότητα της αλήθειας, η οποία προαδιορίζει την ελευθερία. Όταν οι άνθρωποι είναι ελεύθεροι, πράττουν όχι γιατί έτσι θέλουν, αλλά γιατί είναι πεπεισμένοι για την αλήθεια και το δίκαιο. Ο ελεύθερος πράττει όχι από αυθαιρεσία, ούτε από τυφλή υποκοή, αλλά από γνώση του αλήθους»³.

Κι όπως πολλές φορές έρχόματε το βαθύ και ουσιαστικό νόημα της ιερής αυτής λέξης, τη φθείρούματε και τη φθάνουματε ως τη δοκιμα-

σία της, ως εκεί δηλαδή που έχει ανάγκη από καθαρισμό, καθαρισμό και αναστήλωση.

Η Ελευθερία, γενικά, παρουσιάζει μια πολυμορφία. Αυτή η πολυμορφία της αντιστοιχεί στα πολλά ενδιαφέροντα και προβλήματα του ανθρώπου.

Έτσι έχουμε την προσωπική ελευθερία, την πνευματική, την ηθική, την ελευθερία της σκέψης και λόγου, την ελευθερία της βούλησης, την πολιτική ελευθερία, την εθνική ελευθερία.

Η απώλεια της εθνικής ελευθερίας συνεπάγεται φυσικά και την απώλεια όλων των άλλων μορφών.

Από την εποχή του Ομήρου συναντάμε την ελευθερία σαν αρετή, αλλά και σαν δυστυχία, όταν τη στερούνται οι άνθρωποι.

«Ήμισυ αρετής απολείκεται Ευρώπη Σους ανέρος εἶτ' ἄν Δίος μὲν κατὰ δούλειον ἦμαρ ἔλησιν» (Οδύσ. 322).

Με άλλα λόγια: «Ο Δίος αφαιρεί τη μισή αρετή από τον άντρα, όμως της σκληριότητας έρθει η μαύρη μέρα».

Ο Ηρόδοτος μας λέει πάλι πως, όταν άρχισε να αναπτύσσεται η τυραννία στην αρχαία Ελλάδα, τότε ο λαός συναισθάνθηκε πόσο άξιζε η ελευθερία του και πόσο κακό είναι η σκληριά, η απώλεια δηλαδή της ελευθερίας του απόμου.

Οι ηγεμονίες που κυριαρχούνταν από τους τυράννους, μας λέει πάλι ο Ηρόδοτος, ήταν μασητές στο λαό γιατί: «ο τυράννος ανατρέπει τα πατροπαράδοτα έθιμα..... και σκοτώνει τους ανθρώπους χωρίς να τους δικάζει» (Ηρόδ. 3. 80).

Είναι αξιοσημείωτη πάλι η λέξη που χρησιμοποιεί ο πατέρας της Ιστορίας για την ελευθερία. Είναι η λέξη ισηγορία - δηλαδή ελευθερία του λόγου.

Κάτι το παρόμοιο συναντάμε και στην απάντηση των Σπαρτιατών σ' έναν Πέρση Στρατηγό, τον Υδάρνη, που τους πίεζε να υποταχθούν στον Ξέρξη: «Υδάρνη, η συμβουλή που μας δίνεις δεν πηγάζει από την εμπειρία. Το ένα που μας συμβουλεύεις το έχω δοκιμάσει, το άλλο όχι, γιατί ξέρεις καλά τι είναι να είσαι δούλος, αλλά την ελευθερία ποτέ δεν τη δοκίμασες, ούτε αν είναι γλυκιά ούτε αν δεν είναι. Γιατί αν τη δοκιμάζεις, δε θα συμβούλευες να πολεμούμε γι' αυτήν με φόρατα μόνο, αλλά και με πέλαιους και με τοσκούρια».

Στους «Πέρσες» του Αισχύλου, που είναι «εμπνευσμένοι από την ελληνική συνείδηση της κοινής κληρονομιάς της ελευθερίας εναντίον του δεσποτισμού», ο ποιητής πληροφορεί τη βασίλισσα Άτοσσα πως: «οι Αθηναίοι δεν είναι δούλοι ούτε υπήκοοι κανόνος. Είναι ελεύθερα άτομα»⁴.

Εκείνοι που ανέπτυξαν την αντίληψη της παρηγοίας, επάνω στην οποία οφείλει να στηρίζεται κάθε δημοκρατική πραγματικότητα, ήταν ο Περικλής και η Αθηναϊκή δημοκρατία.

«Κάτω από τους γραπτούς νόμους», λέει ο Ευριπίδης στις «Καίτηδες» (433 - 441), «και ο φτωχός και ο πλούσιος έχουν το ίδιο δικαίωμα. Οι αδύνατοι μπορούν να απαντήσουν τα ίδια στους ευτυχεύτες, όταν αυτοί τους βρίζουν. Κι ο πιο μικρός νικά το μεγάλο, αν έχει δικαιο. Όσο για την ελευθερία, να ποια είναι ποιος θέλει να δώσει στην πατρίδα, στην πατρίδα μια χρηστή γνώμη αν έχει. Κι όποιος θέλει, δοξάζεται κι όποιος δε θέλει, σιωπώνει. Απ' αυτή ποια καλύτερη ισόπλητο θα υπάρξει στην πολιτεία».

Ο Ευριπίδης πάλι στις «Φοίνισσες» με το στόμα ενός βασιλιά των Αθηνών ονομάζει την ελευθερία του λόγου «ένα μεγάλο πρόγνμα» και αισθάνεται φρίκη στη σκέψη ανθρώπων με δεμένη γλώσσα.

«Δούλος είναι εκείνος, που δεν μπορεί να εκφράσει τη σκέψη του» (Φοίνισσες» 391).

Λίγα χρόνια προτού να γράψει ο Ευριπίδης αυτά τα λόγια, ο Αθηναϊκός στόλος νικημένος και αποθαρρυσμένος είχε πείσει σε παγίδα μακριά από την πατρίδα.

Την ώρα που οι ναύτες έμπαιναν στα πλοία για μια τελευταία απόπειρα να διασπάσουν τον κλοιό, ο αρχηγός τους έκαμε μια τελευταία έκκληση στους τριήραρχους.

Ας σταθούμε στα πρώτα λόγια που τους είπε, γιατί είναι σημαντικό:

«Τους θύμωσέ ότι έχουν την πιο ελεύθερη πατρίδα στον κόσμο κι ότι στη χώρα τους δεν υπήρχε καμιά επέμβαση στην καθημερινή ζωή του καθενός» (Θουκυδίδης 7,69)⁵.

Από τα λίγα που σύντομα ανέφερα σχετικά με τη γέννηση της ελευθερίας, γίνεται νομίζω φανερό πως οι πρόγονοί μας είχαν μια πλήρη και σαφή αντίληψη της έννοιας ελευθερία, σε όλες της τις μορφές.

Γι' αυτό και ήσαν σε θέση να υπερνικούν κάθε είδος αυθαιρεσίας, δηλαδή κάθε εχθρό της ελευθερίας.

Σαν άνθρωποι με σαφή γνώση και συνείδηση για το τι είναι και τι θέλει και το τι απαιτεί η ελευθερία, δεν κινούνταν προς την αυθαιρεσία που σκλαβώνει, ούτε προς την τυφλή υπακοή, που κάνει δούλους.

Ήξεραν πως η αυθαιρεσία ελλοχεύει πάντοτε ως εχθρός στο δρόμο της ελευθερίας⁶.

Η ιστορία των Ελλήνων δεν είναι παρά ιστορία αγώνων και κιν-

δύσων για την ελευθερία τους, γιατί όπως μας λέει και ο Δημοσθένης στον περί Στεφάνου λόγο του, «δεν όριζε να ζουν παρά και μόνον μέσα στην ελευθερία».

Μια απαίτηση ζωής που έφθανε ως το Ρήγα Φεραίο όταν μας τραγουδούσε τον ξεσηκωμό κατά της σκλαβιάς.

Ακόμα κι αν, λόγω της φυσικής απέλασας των ανθρώπων, αναζητούμε τα ιδανικά ενός λαού, περισσότερο στις μορφές των μύθων του και λιγότερο ίσως στην πραγματική ζωή του, παρ' όλα αυτά «δε λείπουν οι σκλαχτοί της Μοίρας, απλοί συχνά άνθρωποι, που κατορθώνουν κάποτε να ενσαρκώσουν τα ιδανικά της φυλής, στον πιο ψηλό που γίνεται γι' άνθρωπο βαθμό»⁷.

Ένας από τους εκλεκτούς αυτούς, που έκανε πάθος του τον αγώνα για ελευθερία και δικαιοσύνη, ήταν η περίλαμπρη μορφή του Μακρυγιάννη.

Ο Μακρυγιάννης δεν ήταν μια απλή αγωνιστική μονάδα, ζητητή από θάλαση να παλέψει για την ελευθερία και το δίκιο, παρά ήταν ο ίδιος μια φυτιά.

Τοποθετούσε τη λευτεριά σαν πρώτο στοιχείο του ανθρωπισμού. Ο Μακρυγιάννης κυριαρχεί στους αγώνες του 1821 με την παλληκαριά του, τη δικαιοσύνη, την ανιδιοτέλεια και την ηθική του έξαρση.

Αποτελεί το σύμβολο του επαναστατημένου ελληνισμού σε ο,τι πιο αγνό και πιο γενναίο έχει. Αποτελεί ένα μεγάλο δίδαγμα, το δίδαγμα της λευτεριάς και της αλήθειας, της ανιδιοτέλειας και της λεβεντιάς⁸ για το έθνος ολόκληρο, αλλά και για τον καθένα μας χωριστά⁹.

Έαν σύγχρονος Τόλμπος που ήξερε πως μόνο η συνομία σώζει τους λαούς, στοχάζεται: «δεν ήθελα χρήματα και βίω' ήθελα σύνταγμα για την πατρίδα μου, να κυβερνηθεί με νόμους και όχι με το έπι θέλω... «από δικαιοσύνη δηράγει η πατρίδα και λευτερία...»¹⁰.

Έχοντας πλήρη επίγνωση ότι η ελευθερία βγήκε από τα ιερά κόκαλα όλων των Ελλήνων, υποστηρίζει ότι όλοι οι Έλληνες είχαν δικαιώματα πάνω σ' αυτή. Αυτή η συνείδηση κάνει το Ρουμελιώτη αγωνιστή να παίρνει το μέρος του αδικοχμένου λαού και να λέει μπροστά στους άρχοντες μελώντας κεύθερα και μ' όλη του τη λευτερία:

«...τη λευτεριά μας τούτη δεν την ήβραμε στο δρόμο, και δε θα μπορούμε εύκολα στου αυγού το τσάφι,

γιατί δεν είμαστε κλωσέπουλα, σ' αυτό να ξαναμπούμε πίσω' μα γίναμε πουλιά, και τώρα πιο στο τσάφι μέσα δε χωρούμε»¹⁰.

Η σκέψη του απλού δημοκράτη αγωνιστή συναντιέται ακόμα και με τη σκέψη του Θουκυδίδη, και αποκαλύπτει ότι η αντίληψη και ο έρωτας για την ελευθερία που είχαν οι αρχαίοι Έλληνες διατηρήθηκε καθόλο το μακροχρόνιο βίο του Γένους.

«Όσο αγαπά την πατρίδα μου δεν αγαπά τίποτα!» στοχάζεται ο αγωνιστής. «Να 'ρθει ένας να μου πει ότι θα πάγει εμπρός η πατρίδα, στρέγομαι να μου βγάλει και τα δυο μάτια' ότι αν είμαι στραβός και η πατρίδα μου είναι καλά, με θρέφει. Αν είναι η πατρίδα μου αγριμιά, δίνω μάτια να 'χω στραβός θα να είμαι, ότι σ' αυτήνη θα ζησω»¹¹.

«Παλλοί έχασαν τη ζωή τους σε μάχες για την ελευθερία», γράφει ο Erich Fromm, «πιστεύοντας πως ο θάνατος στην πάλη κατά της καταπίεσης, ήταν προτιμότερος από το να ζεις δίχως ελευθερία. Ο τέτοιος θάνατος ήταν η εκδήλωση της υπέρτατης επιβεβαίωσης της ατομικότητάς τους»¹².

Αυτή ακριβώς την πίστη στη ζωή και στην αποτελέσια της προσωπικότητας νομίζω πως απέδειξαν οι Ελεύθεροι πολιορκημένοι του Μεσολογγίου.

Οι άνθρωποι αυτοί που έπλεσαν τη δόξα και την αθανασία του Μεσολογγίου και έδωκαν το κόμμα της ελευθερίας, έζη από τους πολυμάχους και τους αρχηγούς, υπήρξαν άνθρωποι ταπεινοί και ασήμαντοι, απλοί, βουκοί και φαράδες, μικρονοικοκυραίοι, φτωχολογιά, ο ένας και ο άλλος.

Οι περισσότεροι απ' αυτούς δεν είχαν θα πολεμήσουμε, είπαν θ' αντισταθούμε.

Όπου όμως καθένας έχει βοθειά επίγνωση του εαυτού του και στήθη αντρικιά, εκεί το κάστρο μένει αδούλωτο...

«Όχι τείχη... τραγούδι ο Goethe στο "Faust", «του εαυτού του να 'χει την επίγνωση ο καθένας μόνο, στήθη αντρικιά, σιδερένια στήθη, να, ένα κάστρο ακλόνητο απ' το χρόνο. Αν ποθείτε ασκλάβοι να ζείτε, μπρος, λαφριά απλισμένοι στον αγώνα, ήρωες γίνονται, ήρωες τα παιδιάκι, και καθεμιά γυναίκα αμαζόνα»¹³.

Ελευθερία και ανθρωπιά είναι έννοιες ταυτόσημες. Λογική απόληξη όπως και ηθική δικαιώση της ελευθερίας, είναι η δικαιοσύνη, τόσο στη ζωή της κοινωνίας των ατόμων, όσο και στη ζωή της κοινωνίας των εθνών.

Κύριες και Κύριοι,

Από την εποχή του Μαραθώνα, της Σαλαμίνος και των Θερμοπυλών ως το πρόσφατο παρελθόν οι Έλληνες έδωσαν την απόδειξη πως στους αγώνες είναι η καρδιά, η αγάπη της ελευθερίας που θα νικήσει.

Σε μια εποχή λειψών που, όπως ο Γρομππ την περιγράφει, «έχουμε αφθονία, αλλά δεν έχουμε γενναϊότητα.

Είμαστε πλούσιοι, αλλά λιγότερο ελεύθεροι.

Καταναλώνουμε περισσότερο, μα είμαστε άδικοι.

Έχουμε περισσότερα ατομικά όπλα, μα είμαστε πιο ανυπερδύστετοι.

Έχουμε περισσότερη μόρφωση, αλλά μας λείπουν η κρίση και οι πεποιθήσεις.

Έχουμε περισσότερη θρησκεία, μα έχουμε γίνει πιο υλιστές»¹⁴, ως μην ξεχνάμε ότι η ελευθερία δεν είναι ένα έτοιμο αγαθό, αλλά αποκτάται με αγώνα.

Αντίθετα από την ισότητα που κάποιος μπορεί να σου τη δώσει, την ελευθερία δεν μπορεί να σου την χαρίσει» κερδίζεται μετά από μεγάλη εσωτερική πάλη και θυσία του εαυτού σου.

«δεν είμαι ελεύθερος, αλλά γίνομαι, και είμαι τόσο ελεύθερος όσο γίνομαι»¹⁵.

Ευχαριστώ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Δ. Λουκάτος, Η Ελληνική Παράδοση και ο ορισμός ελληνικός χαρακτήρας, στο «Η Ελληνική Παράδοση», Ευθύνη, κείμενα της Μεθόδου 2, 1979, σελ. 77.
2. Η. Καζαντζάκης, Η ράτσα, ό.π., σελ. 57.
3. Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλος, Ελληνισμός και ελευθερία, ό.π., σελ. 42-43.
4. Α. Μινωτής, Η Ελευθερία στους «Πέρσες» του Αισχύλου, Ευθύνη, Μάρτιος 1984, σελ. 101.
5. R. Livingsstone, Το ελληνικό πνεύμα και η σημασία του για μας (μετάφρ. Β. Τατάκη), Θεσσαλονίκη, εκδ. Μαστοροίδη, σελ. 72.
6. Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλος, Ελληνισμός και ελευθερία, ό.π.
7. Ι. Θ. Κακριδής, Στρατηγός Μακρυγιάννης μια ελληνική καρδιά (λόγος εκφωνηθείς κατά την εθνικήν εορτήν της 26.10.1964), ΑΠΘ, Θεσσαλονίκη, 1965, σελ. 7.
8. Δ. Σπερλιός, Μακρυγιάννης, χ.χ., σελ. 152 κ.ε.
9. Ι. Θ. Κακριδής, ό.π., σελ. 19, 18.
10. Α. Σικελιανός, Μακρυγιάννης, Κείμενα για τα Οράματα και Θόματα του Μακρυγιάννη, Μαρφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τράπεζας, Αθήνα, 1984.
11. Ι. Θ. Κακριδής, ό.π., σελ. 12.
12. Erich Fromm, Ο φόβος μπροστά στην ελευθερία, εκδ. Μπουκουράνη, Αθήνα, 1971, σελ. 17.
13. Χρ. Ευαγγελόπουλος, Πρόμαχοι της Ελληνικής Ελευθερίας, Αθήνα, 1975, σελ. 46.
14. Erich Fromm, Πειθαρχία και ελευθερία, εκδ. Γλάρος, σελ. 79.
15. Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλος, ό.π., σελ. 49.